

**Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie
Oddział w Radomiu**

Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne

Barbara Sazońska

RADOM 2015

CENTRUM DORADZTWA ROLNICZEGO W BRWINOWIE
ODDZIAŁ W RADOMIU
26-600 Radom, ul. Chorzowska 16/18
e-mail: radom@cdr.gov.pl

Autor:

Barbara Sazońska

Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Radomiu

Projekt okładki:

Danuta Guellard, CDR O/Radom

Zdjęcia:

Maciej Szczygielski

@ Copyright by Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie
Oddział w Radomiu 2015

ISBN 978-83-63411-46-6

Druk: Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Radomiu
ul. Chorzowska 16/18, tel. 48 365 69 00

Nakład: 500 egz.

Spis treści

CZYM JEST DZIAŁANIE.....	5
CELE DZIAŁANIA.....	5
ZASIĘG	5
PAKIETY I WARIANTY	5
Pakiet 1. Rolnictwo zrównoważone	8
Pakiet 2. Ochrona gleb i wód	9
Pakiet 3. Zachowanie sadów tradycyjnych odmian drzew owocowych	10
Pakiet 4. Cenne siedliska i zagrożone gatunki ptaków na obszarach Natura 2000 i Pakiet 5. Cenne siedliska poza obszarami Natura 2000.....	11
Pakiet 6. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie.....	20
Pakiet 7. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie	22

CZYM JEST DZIAŁANIE

Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne jest jednym z działań Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020. Jego realizacja ma przyczynić się do zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich i zachowanie na nich cennej różnorodności biologicznej.

Szczegółowe informacje oraz wytyczne działania rolno-środowiskowo-klimatycznego w ramach PROW 2014-2020 zawarte są w Rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 18 marca 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne” objęte Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (Dz. U. z 2015 r. poz. 415).

CELE DZIAŁANIA

Zasadniczym celem działania rolno-środowiskowo-klimatycznego jest zachęcenie rolników do ochrony środowiska i przyrody w swoim gospodarstwie rolnym, stosując metody, które wykraczają poza zwykłą dobrą praktykę rolniczą.

Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne sprzyja zachowaniu walorów przyrodniczych obszarów rolniczych, trwałych użytków zielonych i elementów krajobrazu nieużytkowanych rolniczo stanowiących ostoje przyrody.

ZASIĘG

Wszystkie Pakiety działania rolno-środowiskowo-klimatycznego mogą być realizowane na terenie całego kraju za wyjątkiem:

Pakietu 2. Ochrona gleb i wód – realizacja możliwa tylko na obszarach o niskiej zawartości próchnicy, zagrożonych erozją wodną i obszarach szczególnie narażonych na zanieczyszczenia azotanami pochodzenia rolniczego tzw. OSN-y, a w przypadku pasów traw, jeżeli dodatkowo, co najmniej część gruntów położonych na działce ewidencyjnej, na której występują te pasy, jest położonych na stoku o nachyleniu powyżej 20%.

Pakietu 4. Cenne siedliska i zagrożone gatunki ptaków na obszarach Natura 2000 – realizacja tylko na obszarze Natura 2000.

PAKIETY I WARIANTY

W ramach zobowiązań rolno-środowiskowo-klimatycznych rolnik ma możliwość wyboru spośród 7 pakietów podzielonych na 28 wariantów:

- **Pakiet 1.** Rolnictwo zrównoważone;
- **Pakiet 2.** Ochrona gleb i wód;
  - **Wariant 2.1.** Międzyplony;
  - **Wariant 2.2.** Pasy ochronne na stokach o nachyleniu powyżej 20%;

- **Pakiet 3.** Zachowanie sadów tradycyjnych odmian drzew owocowych;
- **Pakiet 4.** Cenne siedliska i zagrożone gatunki ptaków na obszarach Natura 2000:
  - **Wariant 4.1.** Zmiennowilgotne łąki trzęślicowe;
  - **Wariant 4.2.** Zalewowe łąki selernicowe i słonorośla;
  - **Wariant 4.3.** Murawy;
  - **Wariant 4.4.** Półnaturalne łąki wilgotne;
  - **Wariant 4.5.** Półnaturalne łąki świeże;
  - **Wariant 4.6.1.** Torfowiska - wymogi obowiązkowe;
  - **Wariant 4.6.2.** Torfowiska - wymogi obowiązkowe i uzupełniające;
  - **Wariant 4.7.** Ekstensywne użytkowanie na obszarach specjalnej ochrony ptaków (OSO);
  - **Wariant 4.8.** Ochrona siedlisk lęgowych ptaków: rycyka, kszczyka, krwawodzioba lub czajki;
  - **Wariant 4.9.** Ochrona siedlisk lęgowych ptaków: wodniczki;
  - **Wariant 4.10.** Ochrona siedlisk lęgowych ptaków: dubelta lub kulika wielkiego;
  - **Wariant 4.11.** Ochrona siedlisk lęgowych ptaków: derkacza.
- **Pakiet 5.** Cenne siedliska poza obszarami Natura 2000:
  - **Wariant 5.1.** Zmiennowilgotne łąki trzęślicowe;
  - **Wariant 5.2.** Zalewowe łąki selernicowe i słonorośla;
  - **Wariant 5.3.** Murawy;
  - **Wariant 5.4.** Półnaturalne łąki wilgotne;
  - **Wariant 5.5.** Półnaturalne łąki świeże;
  - **Wariant 5.6.1.** Torfowiska - wymogi obowiązkowe;
  - **Wariant 5.6.2.** Torfowiska - wymogi obowiązkowe i uzupełniające.
- **Pakiet 6.** Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie:
  - **Wariant 6.1.** Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie - w przypadku uprawy;
  - **Wariant 6.2.** Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie - w przypadku wytwarzania nasion lub materiału siewnego.
- **Pakiet 7.** Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie:
  - **Wariant 7.1.** Zachowanie lokalnych ras bydła;
  - **Wariant 7.2.** Zachowanie lokalnych ras koni;
  - **Wariant 7.3.** Zachowanie lokalnych ras owiec;
  - **Wariant 7.4.** Zachowanie lokalnych ras świń;
  - **Wariant 7.5.** Zachowanie lokalnych ras kóz.

Pakiety/warianty zawierają wymogi wykraczające poza obowiązujące wymogi podstawowe oraz odpowiednie minimalne wymogi dotyczące stosowania nawozów i środków ochrony roślin.

Kto może zostać uczestnikiem działania?

Beneficjentem działania może być rolnik, albo zarządcą gruntów, albo grupa rolników, albo grupa rolników lub zarządców. Płatności w ramach działania są przyznawane corocznie, przez okres 5-letniego zobowiązania, beneficjentom, którzy dobrowolnie przyjmują na siebie zobowiązanie rolno-środowiskowo-klimatyczne w zakresie danego pakietu lub wariantu. Płatność w całości lub w części rekompensuje utracony dochód i dodatkowo poniesione koszty.

Warunki ubiegania się o pomoc:

Rolnik może ubiegać się o pomoc finansową, jeżeli:

- posiada gospodarstwo rolne położone na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, o powierzchni użytków rolnych nie mniejszej niż:
  - **1ha** w przypadku realizacji poniższych pakietów:
    - Pakiet 2.** Ochrona gleb i wód;
    - Pakiet 3.** Zachowanie sadów tradycyjnych odmian drzew owocowych;
    - Pakiet 4.** Cenne siedliska i zagrożone gatunki ptaków na obszarach Natura 2000;
    - Pakiet 5.** Cenne siedliska poza obszarami Natura 2000;
    - Pakiet 4. i 5. można również realizować na użytkach przyrodniczych, jeśli są w posiadaniu rolnika lub zarządcy.*
    - Pakiet 6.** Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie;
    - Pakiet 7.** Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie. Dodatkowo rolnik musi posiadać zwierzęta wpisane do ksiąg hodowlanych.
  - **3 ha** w przypadku realizacji Pakietu 1. Rolnictwo zrównoważone;
- posiada plan działalności rolnośrodowiskowej;
- zobowiąże się do zachowania wszystkich trwałych użytków zielonych i elementów krajobrazu nieużytkowanych rolniczo stanowiących ostoje przyrody;

Wysokość płatności

Płatność jest ryczałtowa, przyznawana w zależności od realizowanego pakietu do hektara (gruntu ornego/TUZ-u/obszaru przyrodniczego) lub do szt. zwierząt (samiec danej rasy).

Degresywność

W ramach Działania rolno-środowiskowo-klimatycznego płatności podlegają degresywności w zależności od powierzchni deklarowanej do płatności.

Stosowana jest następująca degresywność:

- ✓ **100%** stawki podstawowej – za powierzchnię **od 0,10 ha do 50 ha**;
- ✓ **75%** stawki podstawowej – za powierzchnię **powyżej 50 ha do 100 ha**;
- ✓ **60%** stawki podstawowej – za powierzchnię **powyżej 100 ha**.

Degresywności nie stosuje się:

- dla obszarów Natura 2000 położonych w granicach Parków Narodowych;
- dla Pakietu 3. Zachowanie sadów tradycyjnych odmian drzew owocowych.

Wymogi obowiązujące w ramach wszystkich pakietach:

- 1) obowiązek posiadania planu działalności rolnośrodowiskowej;
- 2) obowiązek zachowania wszystkich trwałych użytków zielonych i elementów krajobrazu nieużytkowanych rolniczo stanowiących ostoje dzikiej przyrody.

Podstawowe informacje o Pakietach**Pakiet 1. Rolnictwo zrównoważone**

Jest działaniem równoważnym do jednej z praktyk rolniczych korzystnych dla klimatu i środowiska tj. dywersyfikacji upraw z uwagi na wprowadzenie wymogu zastosowania minimum 4 upraw w plonie głównym w ciągu roku w gospodarstwie.

Udział głównej uprawy, a także zbóż łącznie nie może przekroczyć 65%, jednocześnie udział każdej uprawy nie może być mniejszy niż 10% powierzchni gruntów ornyc. Beneficjent zobowiązany jest do odpowiedniego zmianowania, polegającego na zastosowaniu minimum 3 grup upraw w ciągu 5 lat zobowiązania na działce rolnej. Grupy upraw wykorzystywane do zmianowania obejmują rośliny o podobnych wymaganiach odnośnie stanowiska, tj. warunków glebowych oraz wymagań przedplonowych i agrotechniki. Na tej podstawie wyróżnia się m.in. takie grupy roślin jak: zboża, okopowe czy bobowate grubonasienne. Sorgo i kukurydza są włączone do grupy upraw: zboża. Grupy te są szczegółowo określone w przepisach krajowych. Gospodarstwo uprawiające tytoń lub posiadające ugory nie może realizować zobowiązania rolno-środowiskowo-klimatycznego w zakresie Pakietu 1.

Płatność w ramach pakietu 1 przyznawana jest tylko do gruntów ornyc.

Wymogi, jakie muszą zostać spełnione w ramach Pakietu 1.:

- 1) zastosowanie minimum 4 upraw na gruncie ornym (w plonie głównym w ciągu roku w gospodarstwie, w tym udział głównej rośliny, oraz łącznie zbóż w strukturze zasiewów nie może przekraczać 65% i udział każdej z 4 upraw nie może być mniejszy niż 10% powierzchni wszystkich gruntów ornyc w gospodarstwie;
- 2) dwukrotna chemiczna analiza gleby (pH, P, K, Mg i węgiel organiczny) – wykonana w pierwszym (lub poprzedzającym) i w piątym (lub poprzedzającym) roku realizacji pakietu;
- 3) obowiązek corocznego opracowania i przestrzegania planu nawozowego, opartego na bilansie azotu oraz chemicznej analizie gleby, określającego dawki N, P, K, Mg i potrzeby wapnowania, przy czym dopuszczalne jest stosowanie dawek niższych niż określone w planie nawozowym;
- 4) zastosowanie m.in. w celu uzyskania dodatniego bilansu materii organicznej na działce rolnej:
  - w zmianowaniu minimum 3 grup upraw w ciągu 5 lat zobowiązania;
  - zastosowanie 2 praktyk dodatkowych, **każda w innym roku zobowiązania**, lecz nie najpóźniej niż w 4 roku. Pierwsza praktyka dodatkowa polega na wysiewie międzyplonu w terminie do 1 października, przy jednoczesnym zakazie wznawiania zabiegów agrotechnicznych przed 15 lutego), oraz druga praktyki dodatkowa polegająca na wysiewie międzyplonu (jw.) **lub** przyoraniu słomy **lub** przyoraniu obornika;
- 5) niestosowanie komunalnych osadów ściekowych.

W przypadku działek rolnych, na których są uprawiane rośliny inne niż wieloletnie należy wykonać koszenie w terminie do 31 lipca i zebranie skoszonej biomasy, lub wypas na trwałych użytkach zielonych. Jeśli biomasa jest rozdrobniona to można ją pozostawić na działce.

Stawka płatności wynosi: 400 zł/ha

Pakiet 2. Ochrona gleb i wód

Realizacja Pakietu 2. ma na celu odpowiednie użytkowanie gleb, ochronę przed erozją wodną i wietrzną, przeciwdziałanie utracie substancji organicznej w glebie, ochronę wód przed zanieczyszczeniami.

Płatność w ramach Pakietu 2. przyznawana jest tylko do gruntów ornych.

Beneficjent zobowiązany jest do stosowania przynajmniej jednej z następujących praktyk agrotechnicznych na danej powierzchni w zależności od wariantu: wysiew międzyplonu (wariant 2.1.), lub zakładanie pasów ochronnych w poprzek stoku, na gruntach ornych położonych na obszarach erodowanych, o nachyleniu powyżej 20% (wariant 2.2.).

Wymogi, jakie muszą zostać spełnione w ramach Wariantu 2.1.

Międzyplony:

- 1) siew roślin międzyplonowych w terminie do 15 września;
- 2) zakaz wznawiania zabiegów agrotechnicznych przed 1 marca;
- 3) stosowanie, jako międzyplon wyłącznie mieszanki złożonej z minimum 3 gatunków roślin, przy czym gatunek rośliny dominującej w mieszance lub gatunki zbóż wykorzystane w mieszance nie mogą przekroczyć 70% jej składu;
- 4) zakaz stosowania mieszanki składającej się wyłącznie z gatunków zbóż;
- 5) zakaz nawożenia międzyplonu;
- 6) zakaz stosowania pestycydów w międzyplonie;
- 7) niestosowanie komunalnych osadów ściekowych;
- 8) przyoranie biomasy międzyplonu z wyłączeniem uprawy gleby w systemie bezorkowym;
- 9) zakaz uprawy w plonie głównym mieszanki tych samych roślin (w przypadku międzyplonu ozimego również form jarych);
- 10) dopuszczalne spasanie mieszanek roślin jarych jesienią, a mieszanek roślin ozimych lub mieszanek roślin jarych i ozimych wiosną.

Ze względu na specyfikę pakietu, w kolejnych latach zobowiązania dopuszczalne jest zwiększanie lub zmniejszanie powierzchni objętej zobowiązaniem o nie więcej niż 15% w każdym roku, w odniesieniu do wielkości powierzchni objętej zobowiązaniem w pierwszym roku. Jednocześnie, powyższe praktyki mogą być stosowane na różnych działkach w kolejnych latach zobowiązania, z uwzględnieniem wspomnianego dopuszczalnego „odchylenia” (zwiększenia lub zmniejszenia) powierzchni zobowiązania.

Na gruntach zagrożonych erozją wodną należy utrzymać minimalną okrywą roślinną zimą na powierzchni 30% gruntów ornych. Do tej powierzchni nie przysługuje płatność rolno-środowiskowo-klimatyczna.

Stawka płatności: 650 zł/ha

Wymogi, jakie muszą zostać spełnione w ramach Wariantu 2.2.

Pasy ochronne na stokach o nachyleniu powyżej 20%:

- 1) wysianie mieszanki traw do dnia 15 kwietnia lub w okresie od dnia 15 sierpnia do dnia 10 września;
- 2) w roku założenia pasa ochronnego jest zakaz spasania traw, a w przypadku wysiania traw po 15 sierpnia nie wolno ich również wykaszać. W kolejnych latach użytkowania na pasach ochronnych można

prować wypas w okresie od 20 maja do 1 października lub obowiązkowo wykaszać przynajmniej raz w roku od 15 czerwca do 30 września. Skoszoną biomasę należy zebrać lub rozdrobnić i równomiernie rozrzucić.

3) niestosowanie komunalnych osadów ściekowych.

Stawka płatności wynosi 450 zł/ha

Pakiet 3. Zachowanie sadów tradycyjnych odmian drzew owocowych

Pakiet 3. Zachowanie sadów tradycyjnych odmian drzew owocowych ma na celu zachowanie powierzchni sadów odmian drzew owocowych, środowiska życia wielu organizmów, tradycyjnego sposobu uprawy i charakterystycznego elementu krajobrazu wiejskiego.

Pakiet skierowany jest do rolników, którzy uczestniczą w ochronie dawnych odmian drzew owocowych, których upraw zaniechano i których gatunki i ich odmiany są określone w przepisach krajowych.

Sady tradycyjne stanowią swoistego rodzaju ostoję dla rzadko występujących, zagrożonych gatunków zwierząt, w tym ptaków i owadów zapylających oraz są miejscem ich żerowania, co przyczynia się do zachowania różnorodności biologicznej.

Wymogi, jakie muszą zostać spełnione w ramach Pakietu 3.:

- 1) obowiązek zachowania sadu tradycyjnych odmian drzew owocowych, który obejmuje, co najmniej 12 drzew, rozmnażanych na silnie rosnących podkładkach i prowadzonych, jako pienne lub wysokopienne drzewa, w wieku powyżej 15 lat, reprezentujących nie mniej niż 4 odmiany lub gatunki w rozstawie nie mniejszej niż 4 x 6 m i nie większej niż 10 x 10 m. Jednocześnie liczba tych drzew w przeliczeniu na 1 ha powierzchni sadu jest nie mniejsza niż 90 szt.;
- 2) minimalna wysokość pnia powinna wynosić 1,20 m;
- 3) zakaz stosowania herbicydów;
- 4) obowiązek wykonywania podstawowych zabiegów pielęgnacyjnych w sadzie tj.:
  - cięcie formujące i sanitarne drzew oraz prześwietlające nadmiernie zagęszczone korony;
  - usuwanie odrostów i samosiewów;
  - bielenie pni drzew starszych i zabezpieczanie pni młodych drzew przed ogryzaniem przez gryzonię i zająkkształtne;
- 5) koszenie i usuwanie trawy.

Istnieje możliwość uzupełnienia wypadów w sadzie, w miejscach gdzie nie ma zapewnionej ciągłości nasadzenia, dopiero po uzyskaniu pierwszej płatności rolno-środowiskowo-klimatycznej do 40% obsady wszystkich drzew. Szczegółowy wykaz odmian, które kwalifikują się do programu, znajduje się w załączniku nr 4 do rozporządzenia, lub uzupełnić odmianami, których nie ma w wykazie a były uprawiane na terenie Rzeczypospolitej Polskiej przed 1950 r. Uzupełnienie wymaga zwiększenia liczby odmian lub gatunków, o co najmniej 3 odmiany lub gatunki, jeśli dosadzamy 3 lub więcej drzew. W przypadku dosadzenia jednego lub dwóch drzew, wystarczy uzupełnić sad odpowiednio o jedną lub dwie odmiany lub gatunki. Uzupełnienia dokonuje się drzewami rozmnażanymi na silnie rosnących podkładkach i prowadzonych, jako pienne lub wysokopienne drzewa.

Stawka płatności wynosi 1964 zł/ha

Płatność rolno-środowiskowo-klimatyczna jest przyznawana w pełnej wysokości, niezależnie od powierzchni objętej wsparciem (nie obowiązuje degresywność).

Pakiet 4. Cenne siedliska i zagrożone gatunki ptaków na obszarach Natura 2000 i Pakiet 5. Cenne siedliska poza obszarami Natura 2000

Wdrażanie wariantów ptasich Pakietu 4. ma na celu: poprawę warunków bytowania zagrożonych gatunków ptaków, których siedliska lęgowe są związane z trwałymi użytkami zielonymi występującymi na obszarach specjalnej ochrony ptaków (OSO), poprzez dostosowanie użytkowania do wymogów gatunków ptaków gniazdujących na łąkach i pastwiskach oraz ekstensyfikację gospodarowania na obszarach OSO.

W przypadku wariantów dotyczących cennych siedlisk przyrodniczych zarówno w Pakiecie 4., jak i Pakiecie 5. celem realizacji jest utrzymanie bądź przywrócenie właściwego stanu lub zapobieganie pogarszaniu się stanu cennych siedlisk przyrodniczych określonych według typów siedlisk klasyfikacji Dyrektywy siedliskowej, chronionych w ramach sieci Natura 2000, oraz innych cennych przyrodniczo siedlisk występujących na łąkach i pastwiskach. Ochrona polega na stosowaniu tradycyjnych i ekstensywnych sposobów użytkowania poszczególnych siedlisk, ekstensyfikację gospodarowania, stosowanie odpowiednich ilości i terminów wykonywanych pokosów lub intensywności wypasu na cennych siedliskach przyrodniczych lub siedliskach zagrożonych gatunków ptaków, znajdujących się na obszarach Natura 2000.

Płatność w ramach pakietów i ich wariantów przyznawana jest do trwałych użytków zielonych oraz użytków przyrodniczych położonych na obszarach Natura 2000 oraz poza obszarami Natura 2000.

Wymogi wspólne dla wszystkich wariantów Pakietu 4. i Pakietu 5.:

- 1) Obowiązek posiadania dokumentacji przyrodniczej sporządzonej przez eksperta przyrodniczego (botanika/ornitologa), w roku przystąpienia do programu lub w roku poprzednim. Wyjątkiem jest wariant 4.7. Ekstensywne użytkowanie na OSO gdzie nie ma potrzeby wykonania takiej dokumentacji;
- 2) Obowiązek zebrania i usunięcia skoszonej biomasy (w tym zakaz pozostawiania rozdrobnionej biomasy); w terminie do 2 tygodni po pokosie. Siano powinno zostać usunięte z działki rolnej lub ułożone w przymy, stogi lub brogi, które należy usunąć najpóźniej do 1 marca kolejnego roku.

Na obszarze objętym Pakietem 4. i 5. **zakazuje się:**

- a) wałowania, stosowania komunalnych osadów ściekowych oraz podsiewu;
- b) wólkowania w okresie:
  - od 1 kwietnia do 1 września na obszarach nizinnych (do 300 m n.p.m.),
  - od 15 kwietnia do 1 września na obszarach wyżynnych i górskich (powyżej 300 m n.p.m.);
- c) stosowania środków ochrony roślin z wyjątkiem selektywnego i miejscowego niszczenia uciążliwych gatunków inwazyjnych z zastosowaniem odpowiedniego sprzętu (np. mazaczy herbicydowych);
- d) tworzenia nowych, rozbudowy i odtwarzania istniejących systemów melioracyjnych, za wyjątkiem konstrukcji urządzeń mających na celu dostosowanie poziomu wód wykorzystując istniejące systemy melioracyjne do wymogów siedliskowych gatunków/siedlisk będących przedmiotem ochrony w pakiecie, jeżeli takie działania zostaną szczegółowo opisane przez eksperta przyrodniczego w dokumentacji przyrodniczej, a w przypadku wariantu 4.7. – przez doradcę rolnośrodowiskowego;
- e) składowania biomasy wśród kęp drzew i zarośli, w rowach, jarach i innych obniżeniach terenu.

Wymogi szczegółowe dla poszczególnych wariantów Pakietu 4. i Pakietu 5.

W ramach Pakietu 4. i 5. beneficjent ma do wyboru warianty, których wymogi są zróżnicowane w zależności od siedliska lub gatunku ptaków.

Wymogi w przypadku ochrony zmiennowilgotnych łąk trzęślicowych - Wariant 4.1. i 5.1.

Użytkowanie kośne a w uzasadnionych przypadkach, określonych przez eksperta przyrodniczego – kośno – pastwiskowe.

Wymogi obowiązkowe:

- zakaz: nawożenia, wapnowania, bronowania;
- częstość koszenia: jeden pokos, co roku lub co dwa lata (określone przez eksperta przyrodniczego w dokumentacji przyrodniczej);
- termin koszenia – od 1 września do 31 października (w uzasadnionych przypadkach od 15 do 30 czerwca, np. w sytuacjach wkraczania roślin niepożądanych w tym zbiorowisku, określonych przez eksperta przyrodniczego w dokumentacji przyrodniczej);
- pozostawienie fragmentów nieskoszonych: 15-20% powierzchni działki rolnej. W dwóch kolejnych pokosach (wykonywanych w odstępie roku lub 2 lat) należy pozostawić inne fragmenty nieskoszone;
- dla działek rolnych nie przekraczających powierzchni 0,5 ha dopuszczalne jest zrezygnowanie z pozostawiania powierzchni nieskoszonych i koszenie, co roku całej działki rolnej, jeżeli ekspert przyrodniczy dopuści taką możliwość w dokumentacji przyrodniczej;
- dopuszczalny wypas po pokosie, jednak nie wcześniej niż od 1 września do 15 października przy obsadzie zwierząt do 0,5 DJP/ha trwałych użytków zielonych objętych wsparciem, jeżeli ekspert przyrodniczy dopuści taką możliwość w dokumentacji przyrodniczej.

Stawka płatności wynosi 1276 zł/ha

Wymogi w przypadku ochrony łąk selernicowych i słonorośli – Wariant 4.2. i 5.2.

Użytkowanie kośne, kośno-pastwiskowe, pastwiskowe, naprzemienne (w niektórych latach pastwiskowe, a w niektórych kośne).

Wymogi obowiązkowe dla wszystkich typów użytkowania:

- zakaz: nawożenia, wapnowania, bronowania, przeorywania.

Wymogi obowiązkowe przy użytkowaniu kośnym i kośno - pastwiskowym:

- obowiązek wykonania jednego lub dwóch pokosów w ciągu roku (liczba pokosów doprecyzowana w dokumentacji przyrodniczej przez eksperta przyrodniczego);
- terminy koszenia - od 15 czerwca do 30 września;
- pozostawienie fragmentów nieskoszonych: 15-20% powierzchni działki rolnej. W przypadku stosowania dwóch pokosów w ciągu roku należy pozostawić te same fragmenty działki rolnej nieskoszone. Gdy pokosy są wykonywane w dwóch kolejnych latach, wtedy należy pozostawić inne fragmenty nieskoszone;
- dla działek rolnych nie przekraczających powierzchni 1 ha dopuszczalne jest zrezygnowanie z pozostawiania powierzchni nieskoszonych i koszenie, co roku całej działki rolnej, jeżeli ekspert przyrodniczy dopuści taką możliwość w dokumentacji przyrodniczej;

- przy użytkowaniu jednokośnym dopuszczalny wypas po pokosie do 15 października, przy obsadzie zwierząt do 1 DJP/ha trwałych użytków zielonych objętych wsparciem, jeżeli ekspert przyrodniczy dopuści taką możliwość w dokumentacji przyrodniczej.

Wymogi obowiązkowe przy użytkowaniu pastwiskowym:

- wypas przy obsadzie zwierząt od 0,5 DJP do 1 DJP/ha trwałych użytków zielonych objętych wsparciem, w sezonie od 1 maja do 15 października;
- dopuszczalne jest wypasanie przez cały rok koników polskich i koni huculskich przy obsadzie do 1 DJP/ha TUZ, jeżeli ekspert przyrodniczy określi to w dokumentacji przyrodniczej;
- obowiązek corocznego wykoszenia niedojadów (raz w roku) w terminie od 15 lipca do 31 października;
- obowiązek wykaszania niedojadów.

Stawka płatności wynosi 1043 zł/ha

Wymogi w przypadku ochrony muraw – Wariant 4.3. i 5.3.

Użytkowanie pastwiskowe. W uzasadnionych przypadkach, określonych przez eksperta przyrodniczego w dokumentacji przyrodniczej, dopuszczone użytkowanie kośne, kośno-pastwiskowe lub naprzemienne (w niektórych latach pastwiskowe, a w niektórych kośne).

Wymogi obowiązkowe dla wszystkich typów użytkowania:

- zakaz: nawożenia, wapnowania, bronowania i przeorywania.

Wymogi obowiązkowe przy użytkowaniu pastwiskowym:

- wypas przy obsadzie zwierząt od 0,3 DJP do 1 DJP/ha trwałych użytków zielonych objętych wsparciem w terminie od 1 maja do 15 października;
- obowiązkowe wykaszanie niedojadów raz w roku lub raz na 2 lata w terminie od 1 sierpnia do 31 października;
- wykaszanie niedojadów - skoszoną biomasę obowiązkowo należy zebrać i usunąć. W terminie do 2 tygodni po pokosie siano powinno zostać usunięte z działki rolnej lub ułożone w przyzmy, stogi lub brogi.

Wymogi obowiązkowe przy użytkowaniu kośnym i kośno-pastwiskowym:

- koszenie: - jeden pokos, co roku lub - jeden pokos, co dwa lata (w szczególnych przypadkach określonych przez eksperta przyrodniczego w dokumentacji przyrodniczej) w terminie od 1 sierpnia do 31 października;
- pozostawienie fragmentów nieskoszonych: 15-20% powierzchni działki rolnej. W dwóch kolejnych pokosach (wykonywanych w odstępach roku lub 2 lat) należy pozostawić inne fragmenty nieskoszone;
- dla działek rolnych nie przekraczających powierzchni 0,5 ha dopuszczalne jest zrezygnowanie z pozostawiania powierzchni nieskoszonych i koszenie, co roku całej działki rolnej, jeżeli ekspert przyrodniczy dopuści taką możliwość w dokumentacji przyrodniczej;
- dopuszczalny wypas przy obsadzie zwierząt do 1 DJP/ha trwałych użytków zielonych objętych wsparciem, w terminie od 1 maja do 15 października, (jeżeli ekspert przyrodniczy określi w dokumentacji przyrodniczej).

Stawka płatności wynosi 1300 zł/ha

Wymogi w przypadku ochrony półnaturalnych łąk wilgotnych – Wariant 4.4. i 5.4.

Użytkowanie kośne. W uzasadnionych przypadkach, określonych przez eksperta przyrodniczego w dokumentacji przyrodniczej możliwy wypas po pokosie, przy użytkowaniu jednokośnym.

Wymogi obowiązkowe dla wszystkich typów użytkowania:

- dopuszczalne nawożenie do 60 kg N/ha/rok, z wyłączeniem obszarów nawożonych przez namuły rzeczne;
- zakaz: wapnowania, bronowania, przeorywania.

Wymogi obowiązkowe przy użytkowaniu kośnym i kośno-pastwiskowym:

- koszenie - jeden lub dwa pokosy w roku (liczba pokosów określona przez eksperta przyrodniczego w dokumentacji przyrodniczej) w terminie od 15 czerwca do 30 września;
- pozostawienie fragmentów nieskoszonych: 15-20% powierzchni działki rolnej.

W przypadku stosowania dwóch pokosów w ciągu roku należy pozostawić te same fragmenty działki rolnej nieskoszone.

W dwóch kolejnych latach należy pozostawić inne fragmenty nieskoszone:

- dla działek rolnych nie przekraczających powierzchni 1 ha dopuszczalne jest zrezygnowanie z pozostawiania powierzchni nieskoszonych i koszenie, co roku całej działki rolnej, jeżeli ekspert przyrodniczy dopuści taką możliwość w dokumentacji przyrodniczej;
- dopuszczalny wypas po pokosie, jednak nie wcześniej niż od 15 lipca do 15 października, przy obsadzie zwierząt do 0,5 DJP/ha trwałych użytków zielonych objętych wsparciem, jeżeli ekspert przyrodniczy dopuści taką możliwość w dokumentacji przyrodniczej.

Stawka płatności wynosi 911 zł/ha

Wymogi w przypadku ochrony półnaturalnych łąk świeżych Wariant 4.5. i 5.5.

Użytkowanie: kośne, pastwiskowe lub naprzemiennie (w niektórych latach pastwiskowe, a w niektórych kośne). W uzasadnionych przypadkach, określonych przez eksperta przyrodniczego w dokumentacji przyrodniczej możliwy wypas po pokosie przy użytkowaniu jednokośnym.

Wymogi obowiązkowe dla wszystkich typów użytkowania:

- dopuszczalne nawożenie do 60 kg N/ha/rok, z wyłączeniem obszarów nawożonych przez namuły rzeczne;
- zakaz bronowania;
- wapnowanie dopuszczalne po wykonaniu niezbędnych w tym zakresie analiz glebowych i uzgodnieniu z ekspertem przyrodniczym.

Wymogi obowiązkowe przy użytkowaniu kośnym i kośno-pastwiskowym:

- jeden lub dwa pokosy w roku (liczba pokosów określona przez eksperta przyrodniczego w dokumentacji przyrodniczej);
- koszenie w terminie od 15 czerwca do 30 września;
- pozostawienie fragmentów nieskoszonych - 15-20% powierzchni działki rolnej.

W przypadku zastosowania dwóch pokosów w ciągu roku należy pozostawić ten sam fragment działki rolnej nieskoszony.

W dwóch kolejnych latach należy pozostawić inne fragmenty nieskoszone;

- dla działek rolnych nie przekraczających powierzchni 1 ha dopuszczalne jest zrezygnowanie z pozostawiania powierzchni nieskoszonych i koszenie, co roku całej działki rolnej, jeżeli ekspert przyrodniczy dopuści taką możliwość w dokumentacji przyrodniczej;
- przy użytkowaniu jednokośnym dopuszczalny wypas przy obsadzie zwierząt do 1 DJP/ha trwałych użytków zielonych objętych wsparciem, po pokosie w terminie do 15 października, jeżeli ekspert przyrodniczy dopuści taką możliwość w dokumentacji przyrodniczej.

Wymogi obowiązkowe przy użytkowaniu pastwiskowym:

- wypas przy obsadzie zwierząt od 0,5 DJP do 1,0 DJP/ha trwałych użytków zielonych objętych wsparciem, w sezonie od 1 maja do 15 października;
- dopuszczalne jest wypasanie przez cały rok koników polskich i koni huculskich, jeżeli ekspert przyrodniczy określi to w dokumentacji przyrodniczej;
- obowiązek corocznego wykoszenia niedojadów (raz w roku) w terminie od 15 lipca do 31 października;

Stawka płatności wynosi 911 zł/ha

Wymogi dla Wariantów 4.6. i 5.6.

Wymogi w przypadku ochrony torfowisk – Wariant 4.6.1. i 5.6.1.

Wymogi obowiązkowe

- zakaz wydobywania torfu, zalesiania, zakaz nawożenia i wapnowania, zakaz wykorzystywania sprzętu mechanicznego powodującego naruszenie wierzchniej warstwy gleby;
- zakaz pozostawiania rozdrobnionej biomasy,
- obowiązek usuwania odpadów pochodzenia antropogenicznego;
- wycięcie wskazanych przez eksperta przyrodniczego w dokumentacji przyrodniczej zarośli i podrostu drzew w pierwszym roku wdrażania wariantu w terminie od 15 sierpnia do 15 lutego kolejnego roku;
- koszenie powierzchni, na której występują odrośla drzew i krzewów lub wycinanie tych odrośli, co roku lub raz na 2 lata (częstotliwość koszenia określona na poziomie dokumentacji przyrodniczej przez eksperta przyrodniczego) w terminie od 15 sierpnia do 15 lutego kolejnego roku;

Stawka płatności wynosi 600 zł/ha

Wymogi w przypadku ochrony torfowisk – Wariant 4.6.2. i 5.6.2.

Dla Wariantu 4.6.2 i 5.6.2. oprócz wymogów obowiązkowych określonych dla wariantu 4.6.1. i 5.6.1. muszą być spełnione wymogi uzupełniające.

Wymogi uzupełniające (o konieczności zastosowania wymogu decyduje ekspert przyrodniczy):

- koszenie runi od 15 sierpnia do 15 lutego kolejnego roku (raz, dwa lub trzy razy w ciągu 5 lat realizacji zobowiązania, jednak nie częściej, niż co dwa lata, co określi ekspert przyrodniczy na poziomie dokumentacji przyrodniczej);
- dopuszcza się pozostawienie do 20% powierzchni działki rolnej nieskoszonej, (co określa ekspert przyrodniczy na poziomie dokumentacji przyrodniczej). W dwóch kolejnych pokosach należy pozostawić inne fragmenty nieskoszone;

- obowiązek zebrania i usunięcia skoszonej biomasy (w tym zakaz pozostawiania rozdrobnionej biomasy). W terminie do 2 tygodni po pokosie biomasa powinna zostać usunięta z działki rolnej lub ułożona w przyzmy, stogi lub brogi.

Stawka płatności wynosi 1206 zł/ha

Wymogi ekstensywnego użytkowania na obszarach specjalnej ochrony ptaków (OSO) – Wariant 4.7.

W tym wariantcie łąki do programu kwalifikuje doradca rolnośrodowiskowy.

Użytkowanie: kośne, pastwiskowe albo kośno-pastwiskowe.

Wymogi obowiązkowe dla wszystkich typów użytkowania:

- dopuszczalne nawożenie do 60 kg N/ha/rok, z wyłączeniem obszarów nawożonych przez namuły rzeczne;
- zakaz stosowania jakichkolwiek zabiegów agrotechnicznych i pielęgnacyjnych w terminie od 1 kwietnia do pierwszego pokosu lub do dnia 15 czerwca przy użytkowaniu pastwiskowym.

Wymogi obowiązkowe przy użytkowaniu kośnym i kośno-pastwiskowym:

- koszenie – nie więcej niż dwa pokosy w roku w terminie od 15 czerwca do 30 września;
- obowiązek zebrania i usunięcia skoszonej biomasy (w tym zakaz pozostawiania rozdrobnionej biomasy) – dotyczy niedojadów;
- pozostawienie 15-20% nieskoszonego fragmentu działki rolnej. W przypadku dwóch pokosów w ciągu roku należy pozostawić te same fragmenty, a w przypadku pokosów w dwóch kolejnych latach należy pozostawić inne fragmenty nieskoszone;
- dla działek rolnych nieprzekraczających powierzchni 1 ha doradca rolnośrodowiskowy może dopuścić wykoszenie całej powierzchni;
- dopuszczalny wypas zarówno po pierwszym jak i po drugim pokosie do 31 października, przy obsadzie zwierząt do 1,5 DJP/ha (decyduje o tym doradca).

Wymogi obowiązkowe przy użytkowaniu pastwiskowym:

- wypas przy minimalnej obsadzie zwierząt 0,5 DJP/ha, a maksymalnej 1,5 DJP/ha;
- prowadzenie wypasu do 1 maja do 15 października na obszarach do 300 m n.p.m. lub od 20 maja do 1 października na obszarach powyżej 300 m n.p.m.;
- dopuszczalny jest wypas koników polskich i koni huculskich przez cały rok (decyzję podejmuje doradca). Na obszarach do 300 m n.p.m. wypas w okresie od 1 maja do 31 marca przy obsadzie zwierząt do 1,5 DJP/ha, a od 1 kwietnia do 30 kwietnia przy obsadzie 0,5 DJP/ha.

Na obszarach powyżej 300 m n.p.m. wypas w okresie od 20 maja do 31 marca przy obsadzie zwierząt do 1,5 DJP/ha, a od 1 kwietnia do 19 kwietnia przy obsadzie 0,5 DJP/ha.

- wykaszanie niedojadów raz w roku do 31 października oraz zebranie i usunięcie skoszonej biomasy do 2 tygodni po pokosie.

Stawka płatności wynosi 600 zł/ha

Wymogi w przypadku ochrony siedlisk lęgowych rycyka (kszyka, krwawodzioba, czajki) – Wariant 4.8.:

Użytkowanie: kośne, pastwiskowe albo kośno-pastwiskowe.

Wymogi obowiązkowe dla wszystkich typów użytkowania:

- zakaz wapnowania;
- zakaz bronowania;
- zakaz stosowania jakichkolwiek zabiegów agrotechnicznych i pielęgnacyjnych od 1 kwietnia do pierwszego pokosu lub do 15 czerwca w przypadku użytkowania pastwiskowego;
- zakaz nawożenia przy użytkowaniu kośno-pastwiskowym i pastwiskowym.

Wymogi obowiązkowe przy użytkowaniu kośnym:

- dwa pokosy w ciągu roku: I pokos od 15 czerwca do 15 lipca, II pokos w od 15 sierpnia do 31 października. W uzasadnionych przypadkach możliwe użytkowanie jednokośne w odniesieniu do siedlisk o podłożu torfowym, -w terminie od 15 czerwca do 31 października, (jeżeli ekspert przyrodniczy dopuści taką możliwość w dokumentacji przyrodniczej);
- pozostawienie fragmentów nieskoszonych: 15-20% powierzchni działki rolnej. W przypadku stosowania dwóch pokosów w ciągu roku należy pozostawić te same fragmenty działki rolnej nieskoszone. W dwóch kolejnych latach należy pozostawić inne fragmenty nieskoszone;
- dla działek nie przekraczających powierzchni 1 ha dopuszczalne jest zrezygnowanie z pozostawiania powierzchni nieskoszonych i koszenie, co roku całej działki, (jeżeli ekspert przyrodniczy dopuści taką możliwość w dokumentacji przyrodniczej);
- przy użytkowaniu jednokośnym dopuszczalny wypas po pokosie do 31 października, przy obsadzie zwierząt od 0,5 do 1,5 DJP/ha trwałych użytków zielonych objętych wsparciem, (decyduje o tym ekspert);
- dopuszcza się ograniczone nawożenie azotem (do 60 kg/ha/rok) z wyłączeniem obszarów nawożonych przez namuły rzeczne.

Wymogi obowiązkowe przy użytkowaniu pastwiskowym:

- wypas przy obsadzie zwierząt do 0,5 DJP/ha trwałych użytków zielonych objętych wsparciem, w sezonie od 15 maja do 15 czerwca, oraz przy obsadzie zwierząt od 0,5 do 1,5 DJP/ha po 15 czerwca do 31 października;
- dopuszczalne jest wypasanie przez cały rok koników polskich i koni huculskich przy obsadzie zwierząt do 1,5 DJP/ha w okresie 15 czerwca do 31 marca, a od 1 kwietnia do 15 czerwca - 0,5 DJP/ha, jeżeli ekspert przyrodniczy dopuści taką możliwość w dokumentacji przyrodniczej;
- obowiązek corocznego wykoszenia niedojadów (raz w roku) w terminie od 15 sierpnia do 15 listopada oraz zebranie i usunięcie skoszonej biomasy do 2 tygodni po pokosie.

Stawka płatności wynosi 890 zł/ha

Wymogi w przypadku ochrony siedlisk lęgowych wodniczki – Wariant 4.9.

Użytkowanie kośne i kośno-pastwiskowe:

- zakaz nawożenia, zakaz wapnowania, bronowania i przeorywania;

- zakaz stosowania jakichkolwiek zabiegów agrotechnicznych i pielęgnacyjnych w terminie od dnia 1 kwietnia do terminu pierwszego pokosu;
- koszenie: jeden pokos w roku lub koszenie całej powierzchni działki rolnej, co 2 lata (wyłącznie w przypadku, jeżeli ekspert przyrodniczy dopuści taką możliwość w dokumentacji przyrodniczej,) w terminie od 15 sierpnia do 15 lutego kolejnego roku;
- w przypadku corocznego koszenia pozostawienie fragmentów nieskoszonych: od 15 do 85% powierzchni działki rolnej (procent powierzchni nieskoszone określony przez eksperta przyrodniczego w dokumentacji przyrodniczej). W dwóch kolejnych latach należy pozostawić inne fragmenty nieskoszone;
- dopuszczalny wypas zarówno w latach, kiedy jest 1 pokos (przed pokosem lub po pokosie), jak i w latach, kiedy nie ma pokosu, w terminie od 15 maja do 31 lipca przy obsadzie zwierząt do 0,5 DJP/ha gruntów objętych wsparciem, a w terminie od 1 sierpnia do 31 października przy obsadzie zwierząt do 1 DJP/ha, jeżeli ekspert przyrodniczy dopuści i uzasadni taką możliwość.

Stawka płatności wynosi 1199 zł/ha

Wymogi w przypadku ochrony siedlisk lęgowych dubelta lub kulika wielkiego – Wariant 4.10.

Użytkowanie: kośne, pastwiskowe i kośno-pastwiskowe.

Wymogi obowiązkowe dla wszystkich typów użytkowania:

- zakaz wapnowania, bronowania, przeorywania;
- zakaz nawożenia przy użytkowaniu kośno-pastwiskowym i pastwiskowym;
- zakaz stosowania jakichkolwiek zabiegów agrotechnicznych i pielęgnacyjnych od 1 kwietnia do pierwszego pokosu - w przypadku użytkowania kośnego i kośno-pastwiskowego lub do 10 lipca - w przypadku użytkowania pastwiskowego.

Wymogi obowiązkowe przy użytkowaniu kośnym i kośno-pastwiskowym:

- koszenie: jeden lub dwa pokosy w roku (ilość pokosów określona przez eksperta przyrodniczego w dokumentacji przyrodniczej). Pierwszy pokos w terminie: od 10 lipca do 31 lipca, drugi pokos w terminie od 15 sierpnia do 31 października lub-w szczególnych przypadkach koszenie całej powierzchni działki rolnej, co 2 lata (decyzję podejmuje ekspert);
- obowiązek zebrania i usunięcia skoszonej biomasy do 2 tygodni po pokosie. Biomasa powinna zostać usunięta z działki rolnej lub ułożona w przyzmy, stogi lub brogi;
- w przypadku corocznego koszenia należy pozostawić 15-20% powierzchni działki rolnej nieskoszonej, lub w szczególnych przypadkach w odniesieniu do turzycowisk, zwłaszcza kępiastych, pozostawienie 50% powierzchni nieskoszonej. W przypadku stosowania dwóch pokosów w ciągu roku należy pozostawić te same fragmenty działki rolnej nieskoszone. W dwóch kolejnych latach należy pozostawić inne fragmenty nieskoszone;
- dla działek nie przekraczających powierzchni 1 ha dopuszczalne jest zrezygnowanie z pozostawiania powierzchni nieskoszonych i koszenie, co roku całej działki, jeżeli ekspert przyrodniczy dopuści taką możliwość w dokumentacji przyrodniczej;
- przy użytkowaniu jednokośnym dopuszczalny wypas po pokosie do 31 października, przy obsadzie zwierząt do 1 DJP/ha gruntów objętych wsparciem;

- dopuszcza się ograniczone nawożenie azotem (do 60 kg/ha/rok) z wyłączeniem obszarów nawożonych przez namuły rzeczne.

Wymogi obowiązkowe przy użytkowaniu pastwiskowym:

- wypas przy obsadzie zwierząt do 0,5 DJP/ha gruntów objętych wsparciem w sezonie od 15 maja do 10 lipca oraz przy obsadzie zwierząt od 0,5 do 1,5 DJP/ha po 10 lipca do 31 października;
- dopuszczalne jest wypasanie przez cały rok koników polskich i koni huculskich;
- obowiązek corocznego wykoszenia niedojadów (raz w roku) w terminie od 15 sierpnia do 15 listopada;
- obowiązek zebrania i usunięcia skoszonej biomasy (w tym zakaz pozostawiania rozdrobnionej biomasy);
- coroczne wykaszanie niedojadów (raz w roku) w okresie od 15 sierpnia do 15 listopada oraz zebranie i usunięcie skoszonej biomasy do 2 tygodni po pokosie.

Stawka płatności wynosi 1070 zł/ha

Wymogi w przypadku ochrony siedlisk lęgowych derkacza – Wariant 4.11.

Użytkowanie kośne i kośno-pastwiskowe:

- zakaz nawożenia, wapnowania, bronowania, przeorywania;
- zakaz stosowania jakichkolwiek zabiegów agrotechnicznych i pielęgnacyjnych w terminie od dnia 1 kwietnia do terminu pierwszego pokosu;
- jeden pokos w ciągu roku, w terminie od 1 sierpnia do 31 października;
- pozostawienie fragmentów nieskoszonych: 15-20% powierzchni działki rolnej. W dwóch kolejnych latach należy pozostawić inne fragmenty nieskoszone;
- dla działek nie przekraczających powierzchni 1 ha dopuszczalne jest zrezygnowanie z pozostawiania powierzchni nieskoszonych i koszenie, co rok całej działki, jeżeli ekspert przyrodniczy dopuści taką możliwość w dokumentacji przyrodniczej;
- dopuszczalny wypas po pokosie do 31 października przy obsadzie zwierząt do 1 DJP/ha trwałych użytków zielonych objętych wsparciem.

Stawka płatności wynosi 642 zł/ha

Koszty transakcyjne

Beneficjent może ubiegać się o przyznanie kosztów transakcyjnych związanych z przystąpieniem do realizacji tego pakietu, czyli kosztu wykonania dokumentacji przyrodniczej przez eksperta przyrodniczego, w której określone jest występowanie i stan cennych siedlisk przyrodniczych lub zagrożonych gatunków ptaków oraz uszczegółowione są wymogi użytkowania rolniczego. Koszty transakcyjne są uzależnione od powierzchni siedliska, na której będzie realizowany pakiet oraz od obecności lub braku planów zadań ochronnych/planów ochrony (PZO/PO).

Rekompensata kosztów transakcyjnych, zróżnicowaną w zależności od istnienia PZO/PO i nie większe niż 20% rocznej stawki płatności na dane siedlisko.

Tabela 1. Koszty transakcyjne i wysokość kwoty przeznaczonej na refundację tych kosztów

Koszty transakcyjne	Powierzchnia siedliska	Kwota w zł
Koszty transakcyjne w związku ze sporządzeniem dokumentacji przyrodniczej dla siedliska	do 1 ha	260
	powyżej 1 ha do 5 ha	1 000
	powyżej 5 ha do 20 ha	2 000
	powyżej 20 ha do 50 ha	3 000
	powyżej 50 ha	4 000

Pakiet 6. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie

Cel: zachowanie ginących i cennych odmian, gatunków, ekotypów roślin uprawnych, dywersyfikacja upraw na obszarach wiejskich, wytwarzanie nasion gatunków zagrożonych erozją genetyczną spełniających minimalne wymagania jakościowe, oraz produkcja materiału siewnego odmian regionalnych i amatorskich zarejestrowanych w Krajowym Rejestrze.

Realizacja pakietu polega na uprawie lub wytwarzaniu materiału siewnego/nasion odmian regionalnych i/lub amatorskich zarejestrowanych w Krajowym Rejestrze (na dzień wydania broszury w Krajowym Rejestrze nie zarejestrowano żadnej odmiany), oraz pozostałych gatunków i odmian roślin zagrożonych erozją genetyczną tj.: **pszenica płaskurka; pszenica samopsza; żyto krzyca; lnianka siewna; nostrzyk biały; lędźwian siewny; soczewica; pasternak; przelot pospolity; gryka** (dla wymienionych gatunków roślin nie jest wymagany kwalifikowany materiał siewny).

Ze względu na specyfikę pakietu, w kolejnych latach zobowiązania dopuszczalne jest zwiększanie lub zmniejszanie powierzchni objętej zobowiązaniem w odniesieniu do wielkości powierzchni objętej zobowiązaniem w pierwszym roku, przy zachowaniu limitu 5 ha dla danego gatunku rośliny/odmiany.

Jednocześnie, uprawa może być prowadzona na różnych gruntach w kolejnych latach zobowiązania.

W Pakiecie 6. rolnik ma do wyboru 2 warianty, których wymogi przedstawiono poniżej.

Wariant 6.1. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie – w przypadku uprawy:

- obowiązek uprawy odmian regionalnych i/lub amatorskich zarejestrowanych w Krajowym Rejestrze z kwalifikowanego materiału siewnego w pierwszym i czwartym roku uprawy danej odmiany. W drugim, trzecim i piątym roku uprawy tej odmiany - obowiązek uprawy z materiału siewnego uzyskanego ze zbioru w poprzednim roku. Na dzień 30 września 2015 r. w Krajowym Rejestrze nie zarejestrowano żadnej odmiany regionalnej, w związku z czym rolnikowi pozostaje możliwość wytwarzania nasion gatunków roślin zagrożonych erozją genetyczną wymienionych w rozporządzeniu tj.: pszenica płaskurka; pszenica samopsza; żyto krzyca; lnianka siewna; nostrzyk biały; lędźwian siewny; soczewica; pasternak; przelot pospolity; gryka. W przypadku wymienionych roślin nie jest wymagany kwalifikowany materiał siewny.

Stawki płatności: 750 zł/ha

Wariant 6.2. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie – w przypadku wytwarzania nasion lub materiału siewnego:

- obowiązek wytwarzania materiału siewnego zarejestrowanych w Krajowym Rejestrze odmian regionalnych i/lub amatorskich zgodnie z przepisami o nasiennictwie, przy utrzymaniu czystości i tożsamości odmianowej, prowadzenie dokumentacji plantacji oraz wykonywanych zabiegów i uzyskanie świadectwa oceny laboratoryjnej i/lub
- obowiązek wytwarzania nasion gatunków roślin zagrożonych erozją genetyczną, tj.: pszenica płaskurka; pszenica samopsza; żyto krzyca; lnianka siewna; nostryk biały; lędźwian siewny; soczewica; pasternak; przelot pospolity; gryka, spełniających minimalne wymagania jakościowe (określone w przepisach krajowych) oraz posiadanie wyników badań laboratoryjnych w tym zakresie.

Stawki płatności: 1000 zł/ha

Koszty transakcyjne

W ramach wariantu 6.2. rolnikowi przysługują koszty transakcyjne, jako rekompensata kosztów wykonania oceny wytworzonych nasion w akredytowanych laboratoriach urzędowych lub akredytowanych w przypadku wytwarzania nasion gatunków roślin: **pszenica płaskurka; pszenica samopsza; żyto krzyca; lnianka siewna; nostryk biały; lędźwian siewny; soczewica; pasternak; przelot pospolity; gryka**, lub koszt wykonania oceny wytworzonego materiału siewnego odmian regionalnych i amatorskich wpisanych do rejestru odmian prowadzonego przez Centralny Ośrodek Badania Odmian Roślin Uprawnych (COBORU).

Tabela 2. Koszty transakcyjne dla wariantu 6.2. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie - w przypadku wytwarzania nasion lub materiału siewnego

Koszty transakcyjne	Gatunek rośliny/odmiany	Wysokość kwoty w zł
1. Koszt wykonania oceny wytworzonych nasion w laboratoriach urzędowych lub akredytowanych w przypadku wytwarzania nasion gatunków roślin wymienionych w ust. 4 załącznika nr 4 do rozporządzenia	za 1 z następujących gatunków roślin: lnianka siewna (Inicznik siewny) (Camelina sativa L.) Crantz), nostryk biały (Melilotus alba Medik.), lędźwian siewny (Lathyrus sativus L.), soczewica jadalna (Lens culinaris Medik.), pasternak zwyczajny (Pastinaca sativa L.), przelot pospolity (Anthylis vulneraria L.)	268 zł
	za 1 z następujących gatunków roślin: pszenica płaskurka (Triticum dicoccum Schrank), pszenica samopsza (Triticum monococcum L.), żyto krzyca (Secale cereale var. multicaule Metzg. ex Alef.), gryka zwyczajna (Fagopyrum esculentum Moench)	240 zł

2. Koszt wykonania oceny wytworzonego materiału siewnego w laboratoriach urzędowych lub akredytowanych w przypadku wytwarzania materiału siewnego roślin odmian regionalnych i amatorskich wpisanych do rejestru odmian prowadzonego na podstawie przepisów o nasiennictwie	za każdy gatunek rośliny (na dzień 30 września 2015 r. na listę nie został wpisany żaden gatunek)	262 zł
---	---	--------

Pakiet 7. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie

Pakiet ma na celu ochronę szczególnie cennych ras wybranych gatunków zwierząt gospodarskich (bydła, koni, owiec, świń i kóz), w przypadku, których niska lub malejąca liczebność zwierząt hodowlanych stwarza zagrożenie ich wyginięcia, co przyczyni się do zachowania różnorodności biologicznej. Upoważnionym do realizacji lub koordynacji działań w zakresie ochrony zasobów genetycznych, w zależności od poszczególnych gatunków zwierząt gospodarskich, jest Instytut Zootechniki - Państwowy Instytut Badawczy.

Instytut Zootechniki – PIB określa kryteria i progi liczebności, przy których dana rasa staje się zagrożona, tworzy program ochrony, którego realizacja ma zapewnić ochronę poszczególnych zagrożonych ras, nadzoruje realizację i koordynuje programy ochrony zasobów genetycznych.

Płatność przyznawana jest do samic następujących ras:

- **bydło** - polskie czerwone, biało-żółte, polskie czerwono-białe, polskie czarno-białe;
- **konie** - koniki polskie, huculskie, małopolskie, śląskie, wielkopolskie, sokólskie, sztumskie;
- **owce** - wrzosówka, świniarka, olkuska, polska owca górska odmiany barwnej, merynos odmiany barwnej, uhruska, wielkopolska, żelaźniańska, korideil, kamieniecka, pomorska, cakiel podhalański, merynos polski w starym typie, czarnogłówka, owca pogórza;
- **świnie** - puławska, złotnicka biała, złotnicka pstra;
- **kozy** - koza karpacka.

Płatność rolno-środowiskowo-klimatyczna jest przyznawana do krów, klaczy, loch, owiec matek lub kóz matek, jeżeli ich liczba w stadzie wynosi, co najmniej:

- 4 krowy tej samej rasy;
- 2 klacze tej samej rasy;
- 5 owiec matek rasy olkuskiej, 15 owiec matek rasy cakiel podhalański, 30 owiec matek rasy merynos polski w starym typie albo 10 owiec matek pozostałych ras;
- 10 loch rasy puławskiej; 8 loch rasy złotnickiej białej, a w przypadku stada objętego programem ochrony zasobów genetycznych przed dniem 1 stycznia 2006 r. – 6 loch; 8 loch rasy złotnickiej pstrej,

a w przypadku stada objętego programem ochrony zasobów genetycznych przed dniem 1 stycznia 2006 r. – 3 lochy;

- 3 kozy matki.

W zakresie Pakietu 7. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie płatność przysługuje do maksymalnej liczby zwierząt w jednym stadzie tj.:

- krów: 100 sztuk;
- loch tej samej rasy:
  - 70 loch stada podstawowego świń rasy puławskiej;
  - 100 loch stada podstawowego świń rasy złotnickiej białej;
  - 100 loch stada podstawowego świń rasy złotnickiej.

Wszystkie zwierzęta muszą być wpisane do ksiąg hodowlanych i objęte programem ochrony zasobów genetycznych.

Zmiana zobowiązania

Zmiana zobowiązania w zakresie Pakietu 7. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie może polegać na:

- zwiększeniu liczby zwierząt danej rasy w stosunku do zwierząt objętych tym zobowiązaniem w pierwszym roku jego realizacji;
- zmniejszeniu liczby zwierząt w stosunku do zwierząt zgłoszonych w pierwszym roku realizacji, pod warunkiem, że liczba tych zwierząt nie będzie niższa niż liczba zwierząt danej rasy, objętych tym zobowiązaniem w pierwszym roku jego realizacji;
- zastąpieniu, zwierząt danej rasy lokalnej objętych tym zobowiązaniem zwierzętami tej samej rasy, jeżeli zwierzęta te spełniają warunki przyznania płatności rolno-środowiskowo-klimatycznej.

Stawki płatności:

Wariant 7.1. Zachowanie lokalnych ras bydła – 1600 zł/szt.

Wariant 7.2. Zachowanie lokalnych ras koni – 1500 zł/szt.

Wariant 7.3. Zachowanie lokalnych ras owiec – 360 zł/ha

Wariant 7.4. Zachowanie lokalnych ras świń – 1140 zł/ha

Wariant 7.5. Zachowanie lokalnych ras kóz – 580 zł/ha

Obowiązkowe załączniki do wniosku o przyznanie płatności rolno-środowiskowo-klimatycznej

Pakiety/ warianty	I rok realizacji	Kolejne lata realizacji
<p>Pakiet 1. Rolnictwo zrównoważone</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) Kopia dokumentu zawierającego wyniki analizy gleby pobranej, zgodnie z normą w zakresie pobierania próbek do badań agrochemicznych gleby, z poszczególnych działek rolnych położonych na gruntach ornych, do których rolnik ubiega się o przyznanie tej płatności, wykonanej w laboratorium okręgowej stacji chemiczno-rolniczej lub innym laboratorium posiadającym akredytację Polskiego Centrum Akredytacji w zakresie badań agrochemicznych gleb. 2) Oświadczenie o działkach rolnych, których dotyczą wyniki analizy. 	<ol style="list-style-type: none"> 1) W piątym roku realizacji zobowiązania kopię dokumentu zawierającego wyniki analizy gleby pobranej, zgodnie z normą w zakresie pobierania próbek do badań agrochemicznych gleby, z poszczególnych działek rolnych położonych na gruntach ornych, do których rolnik ubiega się o przyznanie tej płatności i na których wykonano analizę, o której mowa w pkt 1, wykonanej w laboratorium okręgowej stacji chemiczno-rolniczej lub innym laboratorium posiadającym akredytację Polskiego Centrum Akredytacji w zakresie badań agrochemicznych gleb i tą samą metodą, którą została wykonana analiza. 2) Oświadczenie o działkach rolnych, których dotyczą wyniki analizy.
<p>Pakiet 4. Cenne siedliska i zagrożone gatunki ptaków na obszarach Natura 2000</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) Informacja zawierająca wskazanie realizowanego wariantu oraz tych wymagań, sporządzoną na formularzu udostępnionym przez Agencję. 2) Oświadczenie eksperta przyrodniczego o przeprowadzonej inwentaryzacji siedliska przyrodniczego lub siedliska lęgowego ptaków położonego na gruntach zadeklarowanych we wniosku o przyznanie pierwszej płatności rolno-środowiskowo-klimatycznej w ramach danego wariantu, która stanowi podstawę do sporządzenia dokumentacji przyrodniczej. 	

<p>Pakiet 4. Cenne siedliska i zagrożone gatunki ptaków na obszarach Natura 2000</p>	<p>3) Oświadczenie eksperta przyrodniczego o tym, że wymogi realizowanego wariantu nie są sprzeczne z ustanowionymi dla danego obszaru chronionego działaniami obligatoryjnymi określonymi w planie ochrony lub w planie zadań ochronnych.</p> <p>4) Oświadczenie doradcy rolno-środowiskowego o tym, że wymogi realizowanego wariantu nie są sprzeczne z ustanowionymi dla danego obszaru chronionego działaniami obligatoryjnymi określonymi w planie ochrony lub w planie zadań ochronnych - w przypadku wariantu 4.7.</p>	
<p>Pakiet 5. Cenne siedliska poza obszarami Natura 2000</p>	<p>1) Informacja zawierająca wskazanie realizowanego wariantu oraz tych wymogów, sporządzoną na formularzu udostępnionym przez Agencję.</p> <p>2) Oświadczenie eksperta przyrodniczego o przeprowadzonej inwentaryzacji siedliska przyrodniczego położonego na gruntach zadeklarowanych we wniosku o przyznanie pierwszej płatności rolno-środowiskowo-klimatycznej w ramach danego wariantu, która stanowi podstawę do sporządzenia dokumentacji przyrodniczej.</p>	
<p>Pakiet 6. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie</p> <p>Wariant 6.1. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie - w przypadku uprawy</p>	<p>Dokument potwierdzający zakup kwalifikowanego materiału siewnego odmian miejscowych wpisanych do krajowego rejestru.</p>	<p>1) Do wniosku o przyznanie płatności rolno-środowiskowo-klimatycznej za czwarty rok realizacji zobowiązania dołącza się dokument potwierdzający zakup kwalifikowanego materiału siewnego odmian miejscowych wpisanych do krajowego rejestru.</p>

<p>Pakiet 6. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie</p> <p>Wariant 6.2. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie - w przypadku wytwarzania nasion lub materiału siewnego</p>	<p>1) Dokument potwierdzający zakup kwalifikowanego materiału siewnego odmian miejscowych wpisanych do krajowego rejestru.</p> <p>2) Do dnia 31 października świadectwo oceny polowej i laboratoryjnej materiału siewnego odmian miejscowych wpisanych do krajowego rejestru, a w przypadku roślin gatunków wymienionych w załączniku nr 4 do rozporządzenia informacje o wynikach badania, wydane na podstawie przepisów o nasiennictwie lub oświadczenie rolnika o posiadaniu plantacji nasiennej rośliny dwuletniej w drugim roku uprawy tej rośliny, z informacją, że plantacja ta została założona</p>	<p>1) Do wniosku o przyznanie płatności rolno-środowiskowo-klimatycznej za czwarty rok realizacji zobowiązania dołącza się dokument potwierdzający zakup kwalifikowanego materiału siewnego odmian miejscowych wpisanych do krajowego rejestru.</p> <p>2) Do dnia 31 października świadectwo oceny polowej i laboratoryjnej materiału siewnego odmian miejscowych wpisanych do krajowego rejestru, a w przypadku roślin gatunków wymienionych w załączniku nr 4 do rozporządzenia informacje o wynikach badania, wydane na podstawie przepisów o nasiennictwie lub oświadczenie rolnika o posiadaniu plantacji nasiennej rośliny dwuletniej w drugim roku uprawy tej rośliny, z informacją, że plantacja ta została założona w roku poprzednim.</p>
<p>Pakiet 7. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie</p>	<p>Kopię dokumentu, sporządzonego na formularzu udostępnionym przez Agencję, obejmującego oświadczenia:</p> <p>1) rolnika,</p> <p>2) podmiotu prowadzącego księgi hodowlane - w przypadku klaczy, loch, owiec matek i kóz matek,</p> <p>3) podmiotu upoważnionego do realizacji lub koordynacji działań w zakresie ochrony zasobów genetycznych - w przypadku krów, klaczy, loch, owiec matek i kóz matek</p> <p>- zawierające wskazanie zwierząt ras lokalnych, jakie zostały zakwalifikowane do programu ochrony zasobów genetycznych ras lokalnych.</p>	<p>Kopię dokumentu, sporządzonego na formularzu udostępnionym przez Agencję, obejmującego oświadczenia:</p> <p>1) rolnika,</p> <p>2) podmiotu prowadzącego księgi hodowlane - w przypadku klaczy, loch, owiec matek i kóz matek,</p> <p>3) podmiotu upoważnionego do realizacji lub koordynacji działań w zakresie ochrony zasobów genetycznych - w przypadku krów, klaczy, loch, owiec matek i kóz matek</p> <p>- zawierające wskazanie zwierząt ras lokalnych, jakie zostały zakwalifikowane do programu ochrony zasobów genetycznych ras lokalnych.</p>

Do wniosku o przyznanie pierwszej płatności rolnośrodowiskowej oraz do wniosków o kolejne płatności dołącza się załącznik graficzny z naniesionymi przez rolnika granicami działek rolnych, na których realizowane są poszczególne pakiety i warianty oraz występującymi w gospodarstwie rolnym trwałymi użytkami zielonymi i elementami krajobrazu rolniczego nieużytkowanymi rolniczo tworzącymi ostoje przyrody, powierzchniami działek rolnych, które mają pozostać nieskoszone w danym roku (Pakiety 4. i 5.), miejscami działek rolnych, w których są zasadzone poszczególne drzewa (Pakiet 3.). Jeżeli rolnik równocześnie nie ubiega się o przyznanie jednolitej płatności obszarowej, o której mowa w przepisach o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego, to na materiale graficznym zaznacza również: drzewa będące pomnikami przyrody, objęte ochroną na podstawie przepisów o ochronie przyrody, rowy, których szerokość nie przekracza 2 m obszary EFA (dotyczy gospodarstw o powierzchni gruntów ornych 15 ha i więcej), oraz oczka wodne o łącznej powierzchni mniejszej niż 100 m².

Załącznik graficzny jest obowiązkowy w przypadku realizacji wszystkich pakietów.

